

25. mednarodni arhivski raziskovalni tabor – Nemzetközi levéltári kutatótábor

Fikšinci in Kramarovci v Sloveniji ter Kercaszomor na Madžarskem,
24. do 29. junij 2015

Ne vem, ali ima kateri od mladinskih taborov v Sloveniji tako dolgo tradicijo kot prav mariborski mednarodni arhivski raziskovalni tabor. »Srebrn« tabor se je tudi letos začel konec meseca junija. Udeleženci tabora, dijaki, niso imeli niti dneva, da bi se za trenutek spočili od šole, saj se je tabor začel, še preden so v roke dobili svoja spričevala. Med udeleženci so bili tudi maturanti, ki so bili že ob koncu lanskega tabora, v 3. letniku, prepričani, da bo matura že za njimi in da zagotovo pridejo tudi na letošnji tabor. Ali si lahko vodje tabora ob takem entuziazmu udeležencev sploh zaželimo še kaj več?!

Poleg že ustaljenih govorov ob začetku tabora so nas presenetili učenci Osnovne šole Sveti Jurij, ki so pripravili razgiban kulturni program v prekmurškem jeziku. Spoznali smo namreč goričke plese in pesmi. Letošnji tabor je bil še posebno zanimiv, saj smo raziskovali v dveh posebnih prekmurskih vaseh, v Fikšincih in Kramarovcih. Splošno znano je, da so Prekmurje v času druge svetovne vojne priključili k Madžarski, malokdo pa ve, da so tri vasi pripadle k Nemškemu rajhu. Poleg Fikšincev in Kramarovcev še Ocinje. Večinsko prebivalstvo je bilo tukaj namreč nemško. Po končani vojni so vasi spet pripadle nazaj Jugoslaviji. Ker vemo, kako so takratni zmagovalci obračunavali s svojimi nasprotniki, si lahko predstavljamo, da je bilo podobno tudi tukaj. Nemci so bili razredni sovražnik številka ena. Celotne vasi so izselili v taborišče Hrastovec, na njihove domove pa so naselili Slovence od drugod, tudi iz avstrijske Koroške. S solzami v očeh smo poslušali pripoved gospoda Šadla, ki je Hrastovec doživel kot 11-letni deček. Njegovi družini se je sicer uspelo vrniti domov v Kramarovce, vendar je zaradi neznanja slovenskega jezika imel velike težave v šoli. Več stokrat je npr. moral napisati: »V šoli se govori samo slovensko.« Ganila nas

Razstavljene fotografije na gradu Grad.

je tudi zgodba gospe Fride, katere očeta so prav tako odpeljali v Hrastovec. Mami so Nemci prizanegli, saj je bila Slovenka, oče pa se nikoli ni vrnil domov in družina še danes ne ve, v kakšnih okoliščinah je umrl in kje je pokopan.

Pot nas je zanesla od hiše do hiše, od vrat do vrat. Dnevni izkupiček so bili dokumenti družine Perša iz Fikšincev ter fotografije, ki jih je od vaščanov zbral gospod Gaber. V dneh, ki smo jih preživel na slovenski strani, smo si ogledali tudi spomenik padlim ruskim vojakom v Rogašovcih, slatinski vrelec v Nuskovi, razgledni stolp v Serdici na prekmurskem »Triglavu« ter največji grad na Slovenskem, Grad na Goričkem.

Drugo polovico tabora smo preživel na Madžarskem v naselju Kercaszomor, ki danes velja za najbolj pogumno vas na Madžarskem. 12. avgusta 1919 so vas zasedle antantne sile in jo priključile h Kraljevini SHS, čeprav so bili vsi prebivalci Madžari. Natanko čez eno leto, 1. avgusta 1920, je poročnik József Rankay skupaj z vaščani in tam nameščenimi stražarji organiziral upor. »Okupatorja« so uspeli potisniti nazaj do Domanjševcev. Nova demarkacijska črta je bila upoštevana. Veliko o tem nam je pripovedoval tudi gospod Pongrácz, katerega dedek je prav tako sodeloval med osvoboditelji. Gospod je že naš stari znanec, saj smo ga v okviru tabora obiskali že davnega leta 2002. Ogledali smo si njegovo bogato zbirko dokumentov in fotografij. Za konec nas je popeljal tudi po svojem velikem posestvu in nam razkazal zbirko starih kmetijskih strojev.

Na Madžarskem in tudi v Sloveniji smo spoznali značilnosti pokrajine Őrség oz. Stražne krajin: velemérsko cerkev, rotundo v Selu, dvorec grofovske družine Matzenauer v Prosenjakovcih in domanjševsko cerkvico iz 13. stoletja. Očarani smo bili tudi na največjem sejmu v Stražni krajini, v naselju Őriszentpéter, kjer smo lahko občudovali značilne madžarske rokodelske izdelke.

S samo razstavo zbranih dokumentov, fotografij in knjig pa našega tabora še ni bilo konec, saj smo se zadnji dan z dijaki odpravili v Arhiv Železne županije v Sombotel. Sprehoda po arhivskih skladiščih, ogleda starih dokumentov in iskanja samega sebe v rojstnih matičnih knjigah dijaki še dolgo ne bodo pozabili.

Stalnica tabora, razstava, je bila v kulturnem domu v naselju Kercaszomor, v septembru pa tudi na Osnovni šoli Sveti Jurij v Rogašovcih. Na šoli smo dijake tudi pozvali, naj povprašajo doma stare starše in prastarše o tukajšnjih dogodkih ter naj pobrskajo po starih omarah, predalih ...

Kaj drugega reči za konec kot to, da je tabor tudi letos izpolnil vsa pričakovanja dijakov. O tem govori tudi dejstvo, da so že začeli razmišlja-

Udeleženci tabora pred templjem boginji Isis v Sombotelu.

ti o 26. taboru prihodnje leto in o tem, kako čim hitreje opraviti junijske izpite na fakulteti.

Gordana Šovegeš Lipovšek

Konferenca društva madžarskih arhivistov

Gödöllő, 6. do 8. julij 2015

Letošnjo konferenco Društva madžarskih arhivistov je gostil arhiv Univerze svetega Štefana iz kraja Gödöllő. Konferenca je nosila naslov Arhivski dokumenti, ki se nanašajo na preteklost Madžarske, v arhivih Ruske federacije – možnosti raziskovanja in dostopnost dokumentov. Madžarsko društvo se je ponovno izkazalo za izvrstnega gostitelja, saj je na plenarnem srečanju sodelovala skupina desetih ruskih zgodovinarjev in arhivistov iz najrazličnejših ruskih arhivov. Še posebno zanimivo je bilo predavanje Jelene Namjatove iz karelijskega državnega arhiva, ki je predstavila arhivsko gradivo o madžarskih ujetnikih iz 1. svetovne vojne. Med madžarskimi ujetniki so bili vsekakor tudi Prekmurci. Ruski arhivisti so nam predstavili tudi dostopnost dokumentov v tamkajšnjih arhivih. Zaradi večkratnih sprememb arhivske zakonodaje se danes velikokrat zgodi, da niso dostopni dokumenti, ki so imeli v preteklosti prost dostop. Vzporednice bi lahko potegnili tudi s spremembo slovenske zakonodaje in dostopnostjo oz. nedostopnostjo nekaterih dokumentov, ki so bili pred časom že objavljeni, danes pa so dostopni v anonimizirani obliki. Po predavanjih je sledila okrogla miza, ki jo je vodil Attila Seres, madžarski delegat v ruskih arhivih. Madžarska ima namreč v Rusiji posebnega arhivskega delegata, ki skrbi predvsem za poizvedovanje po fondih v tamkajšnjih arhivih ter vodi različne mednarodne projekte. Čeprav se je v zadnjih petih letih njegovega mandata ta služba zelo okrepila in na novo vzpostavila, se v prihodnje pojavlja vprašanje financiranja te službe. Delegat se po petih letih tudi vedno zamenja, kar je izredno velika škoda, saj je gospodu Seresu uspelo vzpostaviti zelo dobre odnose med ruskimi in madžarskimi arhivi in arhivisti.

Drugi dan dopoldne so potekala predavanja v treh sekcijah: konec 2. svetovne vojne in njene posledice, mednarodna sekcija in gospodarska sekcija. Na prvi sekciji so bili predstavljeni predvsem zgodovinski referati o koncu 2. svetovne vojne, ki so nastali na podlagi različnih madžarskih arhivskih virov. Večkrat je bilo poudarjeno, da je Madžarska enako kot iz prve tudi iz te vojne izšla kot poraženka ter da se mednarodna skupnost niti leta 1918 niti leta 1945 ni zanimala za Madžarsko in je bila le-ta prepuščena sama sebi. Na drugi sekciji so predstavniki iz tujih arhivov predstavili povezovanje tamkajšnjih nacionalnih arhivov z ruskimi arhivi, na tretji sekciji pa so razpravljali o spremembah v računalništvu ter izkušnjah o tem v letošnjem letu.

Popoldne je bilo namenjeno že tradicionalnemu izletu. Tujce, ki smo letos prihajali iz Slovenije, Srbije, Vojvodine, Rusije, Slovaške, Češke in Poljske, so popeljali v mesto Szentendre, ki je bilo v preteklosti znano po veliki srbski skupnosti. Srbi so se v omenjeno mesto začeli naseljevati že v 14. stoletju, ko so bežali pred Turki. Bogato srbsko izročilo v preteklosti izpričujejo tudi tri srbske ortodoksne cerkve, od koder smo s trajektom nadaljevali pot na drugo stran Donave, v mesto Vác. Ob raznoraznih zgodovinskih stavbah turiste najbolj pritegne 265 mumij, ki so jih našli ob restavriranju cerkve leta 1994. V grobnici cerkve so pokopavali mrtve med letoma 1731 in 1838, nato pa so grobnico zazidali in nanjo popolnoma pozabili. Čudovito okrašene krste z imeni, poklici in datumi so bile naložene druga na drugo. Trupla so se pod posebnimi mikroklimatskimi pogoji odlično ohranila, prav tako obleke, obutev in okrasje.